

**МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
СЕРІЯ: ПЕДАГОГІКА**

1(28)' 2022

**ЗАСНОВАНИЙ
У ВЕРЕСНІ 2008 РОКУ**

ВИХОДИТЬ ДВІЧІ НА РІК

**ЗАПОРІЖЖЯ
2022**

УДК 378 (066)
ББК 74.58
Н 34

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

- ВОРОВКА Маргарита** – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та педагогічної майстерності, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);
- КОЛЕВА Красимира** – доктор філології, лектор, Шуменський університет «Єпископ Костянтин Преславський» (Республіка Болгарія);
- КОНОВАЛЕНКО Тетяна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики викладання германських мов, декан філологічного факультету, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);
- КОРОБЧЕНКО Ангеліна** – доктор історичних наук, професор кафедри педагогіки та педагогічної майстерності, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);
- КРУГЛИК Владислав** – доктор педагогічних наук, професор кафедри інформатики і кібернетики, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);
- КУЧАЙ Тетяна** – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки та психології, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II (Україна);
- ЛЯПУНОВА Валентина** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);
- МАКСИМОВ Олександр** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри неорганічної хімії та хімічної освіти, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);
- НЕЧИПОРЕНКО Валентина** – доктор педагогічних наук, професор, ректор, Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» (Україна);
- ПАВЛЕНКО Анатолій** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи, Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» (Україна);
- ПОЗДНЯКОВА Олена** – кандидат педагогічних наук, проректор, доцент кафедри спеціальної педагогіки та спеціальної психології, Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» (Україна);
- ПОЗДНЯКОВА-КИРБЯТ'ЄВА Елліна** – доктор соціологічних наук, професор, проректор з навчальної роботи, Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» (Україна);
- СЕГЕДА Наталя** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики музичної освіти та хореографії, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);
- БУРВІТЕ Сігіта** – доктор соціальних наук, Академія освіти, Університет Вітаутаса Магнуса: Каунас, Вільнюс (Литва);
- ФУНТИКОВА Ольга** – доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти, Маріупольський державний університет (Україна);
- ШЕВЧЕНКО Юлія** – доктор педагогічних наук, професор кафедри початкової освіти, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна)

РЕДАКЦІЯ

- Головний редактор**
СЕГЕДА Наталя
- Заступник головного редактора**
КОНОВАЛЕНКО Тетяна
- Відповідальний редактор**
ДУБЯГА Світлана
- Редактор-перекладач**
БАРАНЦОВА Ірина
- Коректор**
ЧЕРНЕНКО Ірина
- Комп'ютерна верстка**
ОДНОРОГ Тетяна

Адреса редакції

вул. Наукового містечка, 59,
м. Запоріжжя, Запорізька область,
Україна, 69000
e-mail: pedagogy@mdpu.org.ua

Присвячений актуальним проблемам гуманітаризації і гуманізації освіти. Автори розглядають освітні феномени та явища у філософсько-антропологічному вимірі, порушують проблеми творчого розвитку суб'єктів навчання і виховання, висвітлюють концептуальні позиції та експериментальні методики щодо вдосконалення сучасної педагогічної освіти.

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького протокол № 14 від 28.06.2022 р.

<http://magazine.mdpu.org.ua/index.php/nv>

*Журнал внесено до реєстру наукових фахових видань України категорії Б (наказ Міністерства освіти і науки України від 02.07.2020 № 886)
<http://nfv.ukrintei.ua/view/5b1925e27847426a2d0ab4b6>*

Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 14524-3495Р від 15.09.2008 р.
Свідоцтво про державну перереєстрацію
КВ № 22131-12031 ПР від 16.05.2016 р.

© Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, 2022

ЗМІСТ

ОСВІТА У ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИХ РЕФЛЕКСІЯХ

Баранцова Ірина, Надольська Юлія	
Міжкультурний підхід до вивчення іноземних мов	7
Камишова Тетяна	
Художній переклад як іншомовна подібність оригінального тексту.....	13
Жейнова Світлана, Солонська Альона	
Патріотична вихованість дітей старшого дошкільного віку.....	18
Марецька Юлія, Бунчук Оксана, Таблер Тетяна	
Формування культурно-освітніх інтересів учнів старшої школи за допомогою сучасних засобів комунікації	25
Переверзева Олена	
Поліфункціональність професійної та педагогічної діяльності концертмейстера в класі хореографії	32
Романовська Людмила	
Інноваційні технології управління багатопрофільними закладами позашкільної освіти	40

ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Багрій Тетяна	
Концертний виступ як показник сформованості творчих здібностей майбутнього вчителя музичного мистецтва.....	45
Кожевникова Алла, Воровка Маргарита	
Розвиток інформаційно-комунікаційної культури особистості майбутнього педагога та її значення для роботи в умовах воєнного стану.....	51
Мелаш Валентина, Дубяга Світлана, Варениченко Анастасія	
Значення української етнічної культури для формування еколого-орієнтованої поведінки молодших школярів	59
Мержева Лариса	
Формування творчої активності школярів у процесі виконавської діяльності на уроках музичного мистецтва	64
Шевченко Юлія, Дубяга Світлана	
Формування в учнів початкової школи толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами	69

СУЧАСНА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Коноваленко Тетяна, Баранцова Ірина	
Особистісно орієнтований підхід до вивчення іноземної мови в полікультурному середовищі навчального закладу.....	75
Матюха Галина, Гостіщева Наталя, Харченко Тетяна	
«Зворотний зв'язок» як спосіб реалізації рефлексивної практики в процесі викладання англійської мови.....	83
Мітєва Арина, Врубель Ганна	
Особливості використання інноваційних технологій у роботі концертмейстера з вокально-хорових дисциплін в умовах дистанційного навчання	89
Акулова Надія	
Технологія «storytelling» як засіб формування комунікативної компетентності здобувачів освіти в процесі вивчення літератури	94
Байтеряков Олег, Собецька Тетяна	
Загальні підходи до формування картографічної культури у фізико-географічних курсах шкільної географії	100

Бунчук Оксана, Таблер Тетяна, Бунчук Тетяна

Розвиток медіакультури учнів старшої школи в позанавчальний час засобами
інформаційно-просвітницьких технологій.....107

Дюжикова Тетяна, Арестенко Валерій, Ніколаєва Юлія

Особливості викладання дисциплін хімічного спрямування в умовах дистанційного
навчання в закладах вищої освіти.....118

Максимов Олександр, Дюжикова Тетяна, Кулик Ірина

Метод аргументації як інновація в навчанні майбутніх учителів хімії.....124

АСПІРАНТСЬКІ СТУДІЇ

Левчук Наталія

Гуманістичне виховання загальнолюдських цінностей в учнів молодших класів
засобами музикотерапії130

Відомості про авторів.....135

CONTENTS

EDUCATION IN PHILOSOPHICAL AND ANTHROPOLOGICAL REFLECTIONS

Barantsova Iryna, Nadolska Yulia Intercultural approach to studying foreign languages	7
Kamyshova Tetiana Artistic translation as a foreign similarity of the original text	13
Zheinova Svitlana, Solonska Aliona Patriotic education of senior preschool children	18
Maretska Yuliya, Bunchuk Oksana, Tabler Tetiana Forming the cultural and educational interests of high school students using modern means of communication	25
Pereverzeva Olena Multifunctionality of professional and pedagogical activities of the concert master in the choreography class	32
Romanovska Lyudmyla Management innovative technologies of multidisciplinary institutions of out-of-school education	42

PEDAGOGY AND PSYCHOLOGY OF THE CREATIVE PERSONALITY DEVELOPMENT

Bagriy Tetiana Concert performance as an indicator of the formation of creative skills of the future teacher of musical art	45
Kozhevnikova Alla, Vorovka Margarita Development of information and communication culture of the personality of the future teacher and its importance for work in the conditions of the military state	51
Melash Valentina, Dubiaha Svitlana, Varenychenko Anastasia The importance of Ukrainian ethnic culture for the formation of ecological-oriented behavior of primary school children	59
Merzheva Larisa Formation of creative activity of school students in the process of performing activities in music lessons	64
Shevchenko Yuliia, Dubiaha Svitlana Formation of tolerant attitude towards children with special educational needs in primary school students	69

CONTEMPORARY PEDAGOGICAL EDUCATION: PROBLEMS AND PROSPECTS

Konovalenko Tetiana, Barantsova Iryna A personally oriented approach to learning a foreign language in a multicultural environment of an educational institution	75
Matiukha Halyna, Hostishcheva Natalia, Kharchenko Tatiana Feedback as a means of realizing reflective approach in foreign language teaching	83
Mitieva Arina, Vrubel Hanna Peculiarities of the use of innovative technologies in the work of a concertmaster in vocal and choral disciplines in the conditions of distance learning	89
Akulova Nadiia The Storytelling Technology as Forming Instrument of Students' Communicative Competence during the Study of Literature	94
Baiteriakov Oleg, Sobetska Tatiana General approaches to the cartographic culture formation in the physical-geographic courses of school geography	100

Bunchuk Oksana, Tabler Tetiana, Bunchuk Tetiana

Development of media culture of high school students in extracurricular time by means of information and educational technologies107

Diuzhykova Tetiana, Arestenko Valery, Nikolaeva Yuliya

Special features of teaching chemical disciplines in the conditions of distance learning at higher educational institutions.....118

Maksymov Oleksandr, Diuzhykova Tetiana, Kulyk Iryna

The argumentation method as an innovation in the education of future chemistry teachers124

POST-GRADUAL WORKSHOP

Levchuk Nataliia

Humanistic education of general human values of junior school students by means of music therapy130

Information about authors137

УДК 378.015.31:572

ЗНАЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО-ОРІЄНТОВАНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Валентина Мелаш, Світлана Дубяга, Анастасія Варениченко

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

У статті висвітлено значення української етнічної культури для формування еколого-орієнтованої поведінки молодших школярів. Визначено еколого-виховний потенціал української народної культури та розкрито педагогічний досвід його використання; уточнено сутність понять «українська етнічна культура» (культура, створена українським етносом протягом тривалого історичного часу, яка передавалася із покоління в покоління), «традиція» (поняття, що визначає різноманітні форми впливу минулого на сучасне й майбутнє українського народу), «звичай»; виокремлено та схарактеризовано українські народні засоби та методи впливу на особистість молодшого школяра. З'ясовано особливості екологічних традицій українського етносу, що можна об'єднати в два типи: 1) традиції, що спираються на розум і відповідні мотивації у вигляді прагнення до добра, обов'язку, справедливості, поваги прав природи; 2) традиції, що ґрунтуються на почуттях і відповідній мотивації у вигляді симпатії, жалю, любові, турботи тощо. Схарактеризовано поняття «звичай» (залучення людей до соціального і культурного досвіду українського народу та передачі його від покоління до покоління; регламентація відносин між людьми; підтримка згуртованості спільноти).

Ключові слова:

українська етнічна культура; традиція; звичай; еколого-орієнтована поведінка; молодші школярі; коеволуція; етнопедагогіка.

Resume:

Melash Valentina, Dubiaha Svitlana, Varenichenko Anastasia. The importance of Ukrainian ethnic culture for the formation of ecological-oriented behavior of primary school children.

The article identifies the importance of Ukrainian ethnic culture for the formation of environmentally-oriented behavior of primary school children. The ecological and educational potential of Ukrainian folk culture and pedagogical experience of its use are clarified; the essence of the concepts "Ukrainian ethnic culture" (culture created by the Ukrainian ethnic group for a long historical time, passed down from generation to generation), "tradition" (a concept that defines various forms of past influence on the present and future of the Ukrainian people), "custom", Ukrainian folk remedies and methods of influencing the personality of primary school children are identified and characterized. The peculiarities of ecological traditions of the Ukrainian ethnos are determined, which are combined into two types: 1) based on reason and appropriate motivations in the form of desire for good, duty, justice, respect for natural rights, 2) traditions based on feelings and motivation in the form of sympathy, pity, love, care, etc. The concept "custom" (involvement of people in the social and cultural experience of the Ukrainian people and its transmission from generation to generation) regulates relations between people, maintains community cohesion.

Key words:

Ukrainian ethnic culture; tradition; custom; ecologically-oriented behavior; primary school children; coevolution; ethnopädagogy.

Постановка проблеми. Формування основ екологічної культури, засвоєння моральних і духовних цінностей починається з дитинства. Протягом навчання в початковій школі дитина набуває вмінь керувати власною поведінкою. Молодший шкільний вік вважається сенситивним періодом для екологічного виховання дітей, ідентифікації себе як невіддільної частини природи, усвідомлення власної ролі у збереженні її цілісності. Тому є вагомими потенційні можливості початкової школи у формуванні екологічної поведінки учнів.

Українська народна культура та етнопедагогіка мають значний виховний потенціал. Українському етносу притаманний унікальний історико-культурний досвід взаємодії з природою, в основі якої – обожнення й одухотворення живої та неживої природи. Саме такий підхід до формування моделі поведінки в довкіллі застосовується в освітньому процесі початкової школи (*Державний стандарт початкової освіти*, 2018).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В основі поведінки та її виявів – не зовнішні подразники, а сама особистість з її внутрішніми стимулами й розумінням ситуації, унаслідок чого вона поводить так чи інакше. І велику роль у цьому відіграє етнопедагогіка.

Використання української народної культури в процесі формування молодшої особистості висвітлено в працях Г. Ващенка, М. Драгоманова, О. Духновича, П. Куліша, І. Огієнка, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського.

Різним аспектам інтеграції надбань української етнічної культури в освітній процес присвячено наукові доробки І. Бега, Н. Бібік (2017), А. Богуш, Л. Гуцан, О. Вишневецького, Н. Лисенко, Н. Пустовіт, та В. Борейко (2012), В. Кузя, Ю. Руденка, М. Стельмаховича, Є. Сявавко, В. Тименка, К. Чорної та ін.

Великий внесок у розвиток етнопедагогіки зробив М. Стельмахович, у працях якого розкрито методи виховання в етнопедагогіці, зокрема наведено багато народних, фольклорних прикладів, що сприяють формуванню екологічно-доцільної поведінки, показано виховний вплив природи, описано народні традиції у ставленні до рослин і тварин.

Державний стандарт початкової загальної освіти серед ключових компетентностей, яких мають набути учні Нової української школи, виокремлює екологічну компетентність. Визначаючи мету освіти, Закон України «Про освіту» наголошує на потребі збагачення культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян для

забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору. Тому метою статті ми і визначили розкриття значення української етнічної культури для формування еколого-орієнтованої поведінки молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поведінка в довкіллі є результатом спільної еволюції природи і людини, повсякденних та екстремальних впливів природи на біологічний вид і внутрішніх, людських відгуків у свідомості й культурі на ці впливи. А наявність відповідних знань, сформованість ставлень і адекватної поведінки впродовж тисяч років були механізмами людського виживання та коеволюції.

Навколишнє середовище, у взаємодії з яким виявляється поведінка, розглядається як природне, де людина виступає біологічною істотою на рівні з іншими живими організмами, так і соціальне оточення, зі встановленими самою людиною правилами поведінки та способом існування в соціумі, що може суттєво змінюватися під впливом зміни суспільних ідей, суспільної свідомості, ціннісних пріоритетів, характеру суспільного середовища особистості.

На доступному учням рівні, розглядаються зв'язки між неживою і живою природою, між різними компонентами живої природи (рослинами, тваринами), між природою і людиною. Через пізнання даних зв'язків і відносин учні вивчають навколишній світ і в цьому їм також допомагають екологічні зв'язки. Їх вивчення дозволяє школярам придбати основи матеріалістичного світогляду, сприяє розвитку логічного мислення, пам'яті, уяви, мовлення (Дубяга, Непша, & Дорожко, 2018, с. 24).

Народна культура українців базується на сприйнятті світу як живого організму, що все відчуває і розуміє й може взаємодіяти та спілкуватися з людиною. Давні землероби, що споконвічно проживали на теренах України, усвідомлювали власну сутність через органічний зв'язок з навколишнім середовищем, де Сира Земля є матір'ю, а рослинний і тваринний світ – родичами та побратимами, від яких залежало і їх власне життя. Цікаво, що таке давньоукраїнське розуміння взаємозв'язку природи і людської сутності, якому не одне тисячоліття, перегукується з сучасними ціннісними ідеями глибинної екології та збалансованого розвитку суспільства (Кіт, & Тарасенко, 2008, с. 47). Звичайно, сприйняття навколишнього світу нашими предками було радше емоційним та художньо-образним, ніж таким, що базувалось на науковому розумінні природних процесів. А саме емоції та почуття є найбільш переконливими чинниками, що впливають на емоційно-ціннісне ставлення учнів початкової школи до природи.

Що ж до самого терміна «культура», то в перекладі з латинської «культура» (culture) означає виховання, освіту, розвиток, проте єдиного підходу до трактування цього поняття немає. Найбільш збалансованим, на нашу думку, є таке визначення поняття «культура»: «це комплекс характерних матеріальних, духовних, інтелектуальних та емоційних рис суспільства, що включає в себе не лише різні мистецтва, а й спосіб життя, основні правила людського буття, системи цінностей, традицій і вірувань» (Melash, Saienko, & Varenychenko, 2021, p. 121). Отже, це трактування охоплює і правила людського буття, і традиції, і вірування, і систему цінностей.

Що ж до поняття українська «етнічна культура», то філософський словник тлумачить поняття «етнос» як «спільноту, у якій люди об'єднані вірою у спільне походження та наявністю культурної єдності – мови, звичаїв, міфів, епосу тощо» (Вербицький, 2013, с. 36). Етнос існує протягом тривалого історичного часу, починаючи від родоплеменних спільностей; це «спільнота людей, що здатна до стійкого багатовікового існування та самовідтворення». Отже, етнос – це спільнота людей однієї національності. Етнос може існувати в рамках однієї або багатьох держав (діаспора), за умови збереження рідної мови, культури, звичаїв, а найголовніше – самовизначення його членів щодо власної національності.

З огляду на це, «українська етнічна культура» – це культура, що створювалась українським етносом протягом тривалого історичного часу й передавалась з покоління до покоління (Кремень, 2008, с. 67). Ураховуючи, що поняття «українська етнічна культура» досить широке, виокремимо його складники, на яких зосередимось як у процесі аналізу її еколого-виховного потенціалу, так і в роботі з учнями початкової школи. Це насамперед українські етнічні традиції, звичаї, вірування, фольклор, народні свята та обрядовість, декоративно-прикладне мистецтво.

У перекладі з латини термін «традиція» (traditio) означає передачу, передавання. Філософський енциклопедичний словник тлумачить його як «поняття, що визначає різноманітні форми впливу минулого на сучасне й майбутнє». У словнику також визначено й соціокультурні форми традиції – звичай, стереотип, ритуал, обряд, які притаманні суспільним відносинам із часів виникнення суспільства. Автори словника-довідника «Соціальна педагогіка» класифікують традиції залежно від змісту (ідеї, норми), від джерела походження (народні, елітарні), від оцінної позиції (гарні, шкідливі, нейтральні), від характеру побутування (усні або фольклорні,

літературні), а також залежно від функцій (обряди, ритуали) (Любченко, 2008, с. 41).

Екологічні традиції будь-якого етносу об'єднують в екофобні (в основі яких – почуття страху) та екофільні (ґрунтуються на почутті любові).

Серед екоетичних народних традицій виокремлюють два типи: ті, що спираються на розум і відповідні мотивації у вигляді прагнення до добра, обов'язку, справедливості, поваги прав природи і традиції, що ґрунтуються на почуттях і відповідній мотивації у вигляді симпатії, жалю, любові, турботи тощо. Українське етнічне розуміння взаємозв'язку та гармонії у відносинах природи і людини зберегли традиції, які базуються на одухотворенні природних явищ, землі, води, рослинного і тваринного світу. Пройшовши крізь тисячоліття вони цілком відповідають сучасним ідеям концепції сталого розвитку та суб'єкт-суб'єктному ставленню до природи.

Серед українських етнічних традицій, що впливають на формування особистості, також вагому роль відіграє трудове виховання молодшого покоління. Виховання працелюбності важлива риса у формуванні поведінки, адже вона розвиває волюв'язкості. Тільки завдяки волі можна змінити в нашому житті те, що нам не подобається; лише за допомогою наполегливої праці й чималих зусиль можна досягти успіху в будь-яких починаннях, зокрема й у розв'язанні екологічних проблем.

Працелюбність – головна риса, яку українці намагалися прищепити своїм дітям. Підтвердженням цього є народні приказки та прислів'я: «У ледачого завжди неврожай», «Ледаче хоч і бідне, шматка хліба не гідне», «Працюй небоже, то й Бог допоможе», «Ледар в юності – бідний у старості», «Краще добре робити, ніж гарно говорити», «На дерево дивись, як родить, а на людину – як робить», «По роботі честь, по заслугі й слава», «Робота мучить, зате годує й учить», «Тяжко тому жити, хто не хоче робити».

Цікаво, що українська народна традиція дозволяє займатися добродійною працею (без отримання платні або якоїсь іншої винагороди й не на себе) навіть у святкові дні та в неділю – гріха не буде. Зібрання людей заради безкорисливої праці зазвичай називають «толокою». Толокою в давнину виконували багато різноманітних робіт на користь громади, зокрема й таких, які можна назвати екологічними – розчищення водойм, прибирання громадської території, висадження дерев тощо. Колективна праця є більш цікавою, ніж індивідуальна, і робиться швидше, і результат очевидний, не кажучи вже про позитивні емоції,

колективну радість від власної значущості та успіхів. За народною традицією, будь-яка толока закінчувалась колективною трапезою в складчину або за рахунок господаря, якщо толокою розв'язувались чийсь особисті проблеми.

А ще в українській традиції є таке явище, як помана. «Поманою» називають безкорисливу працю або подарунок на користь інших. Назва походить від слова «пом'янути», згадати. Поману роблять для того, щоб залишити про себе добру пам'ять. «Поману робити – Господу годити», – навчає народна мудрість. Адже за народними віруваннями доля людини на цьому й на тому світі залежить від того, скільки добрих спогадів, слів, молитов про неї буде послано Богу від інших людей. А в певні свята (зокрема напередодні Різдва) до Бога можуть звертатися і тварини.

Однією з цінних народних традицій є ощадливість і засудження марнотратства. Особливу увагу приділяли українці ощадливості щодо харчових продуктів. Приготовану їжу намагалися з'їсти всю або ділилися нею з тваринами та птахами, адже за народною традицією великий гріх викидати харчі на смітник. Особливо це стосується хліба. Не можна лишати куснів хліба, щоб силу не залишити. Хліб, який брали з собою в поле і не з'їли, приносили додому й віддавали дітям, як «гостинчик від зайчика». Крихти хліба, розсипані на столі, згортали у жменьку і з'їдали або віддавали птахам. Навіть знайдений на дорозі в пилюці сухар слід підняти, обтрусити й покласти на підвищенні для пташок. Цікаво, що в українській традиції не прийнято було дарувати живі квіти, а обрядові букети – хрестинну квітку, маковійку та інше зілля – не викидали на смітник, а використовували в побуті (купання дітей, миття голови, як збір для чайв, лікарських відварів чи настоїв) і як обереги.

Згідно з народними традиціями, в українських селах господарство було практично безвідходним: уся органіка утилізувалася з подальшою користю. Речі або спалювали в печі, вивільняючи теплову енергію, або піддавали гноїнню на спеціально облаштованих гноярках, отримуючи органічні добрива для підвищення родючості ґрунтів. Залізні речі несли на кузню.

Народні традиції, тобто досвід, норми поведінки, смаки, що склалися історично й передаються з покоління в покоління, є важливим засобом екологічного виховання школярів. Дотримуючись їх, діти змалечку засвоюють екологічну культуру та моделі екологічної поведінки.

З поняттям «традиція» часто ототожнюють поняття «звичай». Звичай – стереотипна форма соціальної регуляції поведінки людей, яка постійно відтворюється за певних обставин. Він

служить «засобом залучення людей до соціального і культурного досвіду та передачі його від покоління до покоління, регламентує відносини між людьми, підтримує згуртованість у різних спільнотах». Основним принципом звичаю є: «роби так, як роблять усі», а мораль вимагає – роби так, як мусять робити всі.

Отже, значення поняття «звичай» є дещо вужчим, і його можна вважати одним зі складників традиції. Крім того, звичай має безпосередній зв'язок із поведінкою особистості, бо його зовнішнім виявом є поведінковий акт. Українські народні звичаї стали зразками для наслідування, витримавши перевірку часом, і в цьому їх історична цінність. Колективний досвід зазвичай відсікав шкідливі низькопробні зразки і навпаки, доповнював і освячував високоморальні, духовні еталони, які у вигляді неписаних правил живуть і досі.

Висновки. Отже, українська етнічна культура має великий потенціал для формування суб'єкт-суб'єктного ставлення до природи. Адже вона протягом тисячоліть спонукала людей мислити екологічно – шанувати природу і все що нас оточує; ставитись до землі, як до матері, яка нас народжує і годує, до води – як до святині, що нас очищає, захищає і зцілює, до тварин і рослин – як до розумних істот, які можуть розмовляти з Богом. Саме такого – ціннісного і шанобливого ставлення до навколишнього середовища бракує урбанізованому суспільству нині.

Підкреслимо, що збереження народної культури і залучення молодого покоління до її вивчення й використання сприятиме збереженню української нації. Бережливе ставлення до української етнічної культури, залучення дітей і молоді до її вивчення й широкого використання – одне з пріоритетних завдань сучасної школи.

Список використаних джерел

- Бібік, Н. М. (2017). *Нова українська школа: порадник для вчителя*. Київ: ТОВ «ВД "Плеяди"». 206 с.
- Борейко, В. Є., & Пустовіт, Н. А. (2012). *Екологічна естетика: метод. посіб. для вчителів*. Київ: Логос. 72 с.
- Вербицький, В. В. (2013). *Екологія в закладах освіти*. Київ: НЕНЦ. 123 с.
- Державний стандарт початкової освіти*. (2018). Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
- Дмитренко, М. К. (2014). *Український фольклор: методологія дослідження, динаміка функціонування*: монографія. Київ: Паливода А. В. 123 с.
- Дубяга, С. М., Непша, О. В., Дорожко, Г. І. (2018). Формування поняття про екологічні зв'язки в природі в учнів початкових класів на уроках «Природознавства». *Екологія – філософія існування людства*: зб. наук. праць / за заг. ред. М. М. Радевої, В. М. Коломієць. Мелітополь: ТОВ «Колор Принт».
- Кіт, Г. Г., & Тарасенко, Г. С. (2008). *Українська народна педагогіка*. Вінниця: Едельвейс. 89 с.
- Колишкіна, А. П. (2017). Практика формування екологічно доцільної поведінки учнів початкових класів. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*: наук. журнал, 1 (35), 77–82.
- Кремень, В. Г. (2008). *Енциклопедія освіти*. Київ: Юрінком Інтер. 1040 с.
- Лисенко, Н. В. (2011). *Етнопедagogіка дитинства*: навч.-метод. посіб. Київ: ВД «Слово». 178 с.
- Любченко, В. Є. (2008). *Персонажі слов'янської міфології: Словник-довідник в ілюстраціях*. Вінниця: ПП «Едельвейс і К». 456 с.
- Найден, О. С. (2016). *Міф. Фольклор. Образ*. Київ: Видавець Олег Філок. 356 с.
- Пустовіт, Н. А., Колонькова, О. О., & Пруцакова, О. Л. (2014). *Формування екологічно доцільної поведінки школярів*: наук.-метод. посіб. Кіровоград: Імекс-ЛІТД. 234 с.
- Melash, V., Saienko Y., & Varenuchenko, A. (2021). Theoretical and methodological foundations of training the future primary school teachers for research and innovation activity. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, Vol. 11, Is. 1, PP. 121–125.
- Shevchenko, Y., Zhuravlova, L., Taranenko, G., & Dubiaha, S. (2020). Students' readiness for the

References

- Bibik N.M. (2017). *Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia* [New Ukrainian school: a guide for teachers]. K.: TOV «VD «Pleiady», 206 p. [in Ukrainian]
- Boreyko V., Pustovit N. *Ekolohichna estetyka: metod. posib. dlia vchyteliv* [Ecological aesthetics: manual]. K.: Logos. 2012. 72 p. [in Ukrainian]
- Verbytsky V. (2013). *Ekolohiia v zakladakh osvity* [Ecology in educational institutions]. K.: NENTs. 123 p. [in Ukrainian]
- Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity (2018). *Zatverdzheno postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 liutoho 2018 r. № 87* [State standard of primary education. Approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of February 21, № 87]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> [in Ukrainian]
- Dmitrenko M. (2014). *Ukrainskyi folklor: metodolohiia doslidzhennia, dynamika funktsionuvannia*: monohrafiia [Ukrainian folklore: research methodology, dynamics of functioning: monograph]. K.: Palivoda A.V. 123 p. [in Ukrainian]
- Dubiaha, S.M., Nepsha, O.V., Dorozhko, H.I. (2018). Formation of the concept of environmental connections in nature in elementary school students at the lessons of "Natural Science". In: *Ecology is the philosophy of the existence of mankind: coll. of scientific works*. Melitopol: TOV "Kolor PrintK", 24-27. [in Ukrainian]
- Keith G., Tarasenko G. (2008) *Ukrainska narodna pedahohika* [Ukrainian folk pedagogy]. Vinnytsia: Edelweiss. 89 p. [in Ukrainian]
- Kolishkina A. (2017). *Praktyka formuvannia ekolohichno dotsilnoi povedinky uchniv pochatkovykh klasiv* [The practice of forming environmentally sound behavior of primary school students. *Theoretical issues of culture, education and upbringing: science*]. Journal (№ 1 (35)). pp. 77–82. [in Ukrainian]
- Kremen V. (2008). *Entsyklopediia osvity* [Encyclopedia of Education]. K.: Jurinkom Inter. Acad. ped. Sciences of Ukraine, 1040 p. [in Ukrainian]
- Lysenko N. (2011). *Etnopedahohika dytynstva: navchalno-metodychnyi posibnyk* [Ethnopedagogy of childhood: manual]. K.: Publishing House "Word". 178 p. [in Ukrainian]
- Lyubchenko V. (2008). *Personazhi slovianskoї mifolohii: slovnyk-dovidnyk v iliustratsiakh* [Characters of Slavic

formation of primary schoolchildren's argumentative skill while identifying the real motive of the action. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, Vol. 10, Is. 1, PP. 100–107.

- mythology: A dictionary of illustrations]. Vinnytsia: PE "Edelweiss and K", 456 p. [in Ukrainian]
- Naiden O. (2016). *Mif. Folklor. Obraz. [Myth. Folklore. Image]*. K.: Publisher Oleg Filyuk, 356 p. [in Ukrainian]
- Pustovit N., Kolonkova O., Prutsakova O. (2014). *Formuvannia ekolohichno dotsilnoi povedinky shkolariv:navchalno-metodychnyi posibnyk*[Formation of ecologically expedient behavior of schoolchildren: manual]. Kirovograd: Imex-LTD. 234 p. [in Ukrainian]
- Melash V., Saienko Y., Varenychenko A. (2021). Theoretical and methodological foundations of training the future primary school teachers for research and innovation activity. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research, VOLUME 11, ISSUE 1*, pp. 121-125. [in Ukrainian]
- Shevchenko Y., Zhuravlova L., Taranenko G., Dubiaha S. (2020). Students' readiness for the formation of primary schoolchildren's argumentative skill while identifying the real motive of the action. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research, VOLUME 10, ISSUE 1*, pp. 100-107. [in Ukrainian]

Відомості про авторів:

Мелаш Валентина Дмитрівна
vmelash2018@gmail.com

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
Наукове Містечко, вулиця, 59, Запоріжжя,
Запорізька обл., 69000, Україна

Дубяга Світлана Миколаївна
svetlana_107@ukr.net

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
Наукове Містечко, вулиця, 59, Запоріжжя,
Запорізька обл., 69000, Україна

Варениченко Анастасія Борисівна
Varenychenko2013@gmail.com

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
Наукове Містечко, вулиця, 59, Запоріжжя,
Запорізька обл., 69000, Україна

doi:

*Матеріал надійшов до редакції 23.05.2022 р.
Прийнято до друку 15.06.2022 р.*

Information about the authors:

Melash Valentyna Dmytrivna
vmelash2018@gmail.com

Bohdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University
Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia,
Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

Dubiaha Svitlana Mykolaivna
svetlana_107@ukr.net

Bohdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University
Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia,
Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

Varenychenko Anastasiia Borisovna
Varenychenko2013@gmail.com

Bohdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University
Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia,
Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

doi:

*Received at the editorial office 23.05.2022.
Accepted for publishing 15.06.2022.*